

A „KELET” előfizetési díja:

Vidékre postán vagy helyben házhoz hordva	
Egész évre	16 frt.
Félévre	8 „
Negyedévre	4 „
Egy hóra helyben	1 frt 50 kr.
Egyes szám ára 7 kr.	

Megjelenik a „Kelet” mindennap, az ünnepekét követő napok kivételével.

Szerkesztői szállás:
Főttér 4-ik szám, hová a lap szellemi részét illető közlények czimzendők.

POLITIKAI ÉS KÖZGAZDASÁGI NAPILAP.

AZ ÉRTÉKESEB CZIKKEK DÍJZATNAK.
Kéziratok nem adnak vissza.

Kiadó-hivatal:
Stein János könyvkereskedése, hová az előfizetések és hirdetések küldendők.

Hirdetési díjak

Hatszor hasznosított gármond sor vagy annak tere 6 kr.
Bátyegdíj minden hirdetés után 30 kr. Nagyobb és gyakoribb hirdetéseknek külön kedvezményt is nyújt a kiadóhivatal.

Hirdetéseket fölvesznek:

Bécsben: Oppelk Alajos Stadt Stabenbastei Nr. 2. (Eckhaus den Wollzeile 36.) Hasenstein et Volger (Wallbachgasse 10.) Bud. Mosse Publicistische Bureau Budapest. Hasenstein és Vogler hirdetés köv. irodája. Weisz Már hirdetések felvételi irod. Bécsben Wollzeile 18. és Budapest Servitator 5. sz.

Nyitólári czikkok

gármond sora után 25 kr. fizetendő.

Kolozsvár, 1878. decz. 4.

(?) Nem tudjuk, végrehajtotta-e a fátylaszenező pesti ifjuság abbéli szándékát, hogy az osztrák delegatusokat is megtszíteli egy kis kormos állattal és dictioval — de, a mint a dolgok állanak, mindenesetre végre kell vala hajtania.

Hiszen, az osztrák alkotmányosdiskodók szerint Andrassy gróf világ-csaló, megszávalható a külügyi kormányzat jövő évi rendes költségvetése; meg a dispositionfond is, sőt meg a boszniai occupáló hadsereg jövő évi szükségletére 15 milliónyi átalány — de nem szárazható meg Andrassy grótnak semmi, mert már az idén is 60 millióig „csalta” meg a monarchiát.

A politika tehát, melyet Andrassy gróf csinált s melyet a szombati és vasárnapi előterjesztés folyamán oly lesújtó erélyvel állított a százféle oppositionalis kifogás ellenében, mint egyetlen lehetőt s a monarchia minden érdekével megegyeztetetett oda, ám madradjon, mert megegyeztetésére sem ész, sem erő, sem lehetőség nem áll a tisztelt Ausschuss-csinálta ezt a politikát, szedje össze sátorfáját és menjen oda, a hol a bors terem, mert Giskra és Herbst ó excellentiáknak nem tetszik e magyar miniszter haja állása. És a mi oppositionnak hozsánát kiált ennek a logikai abstrusításnak; rágódik, keserves kinjában, a szavak farkába csimpajkózó szörzseleshasogatáson s vetegeti, hogy, ha az occupatio ellen józan észszel nem lehet is kifogást tenni, de hátha annexio talál belőle lenni, mi lesz akkor, már pedig, nyilván, a delegatióknak nem az a feladatuk, hogy a ma munkáját végezzék, hanem számítaniok kell arra is, hogy a jövő bekövetkezhető eshetőségének hypothetikus hozzávetés szerinti közzelhető esélyei minden kigondolható változatokban matematikai bizonyossággal előre meg legyenek állapíthatók. Ehez a napnál világosabb, czélzathoz képest, tehát, éljen az osztrák delegáció, mely megtartja a politikát s elkergeti Andrassyt; éljen a magyar oppositio, mely megéljenzi az osztrák delegátio s éljen a fátylaszenező pesti ifjuság, mely megéljenzi a bécsi delegatiót megéljenző magyar oppositiot. Szóval, csupa éljen és ismét éljen!!

Semmi kifogásunk az ellen, ha, szerető ejtve, egy kis vigadozásra is jut az ifjuság-nak ideje s hogy ilyenkor nem épen minden kiejtett szó vettetik latra: az csak a dolgot természetéből foly. De ép oly kevés lehet a kifogása másnak az ellen, ha a kormány és többsége nem e hilaris állapot mámor, hanem a nyugodt megfontoltság szerint intézik a magok teendőit. S ha valami, a fenforogó eset, bizonynyal, egyike azoknak a momentumoknak, melyek ily mérlegelés alá vonandók.

A mi kedves sógoraink, Giskráék meg Herbsték, könnyen beszélnek s az ő szempontjukból beszélhetnek is. Miért ne válják a parlamentarizmus kormányzat náluk végképen chaoszszá, mikor most úgy sem ők állanak az ügyek élén? Mit veszhetnek ők? S a Lajtházi parlamenti annyira és annyiszor bebizonyította a maga tehetetlenségét a többség kormány alakítására, hogy e féléhez helyzetből már szabadulás immár aligha lehetséges, mint, ha a kérdések törésre segítségével a parlament fölmozgatásig erőszakolják a dolgot. Akkor aztán el lehet majd mondani, hogy ők nem okai semminek, mert, ha a feloszlátás el nem vágja utjokat, csodákat végeztek volna.

És könnyen beszélnek, mert nekik a monarchia jövője nincs miért szívükön fekdűk, a midőn más változást sehogyan szemledhetnek, mint, hogy nagy Németországhoz csatoltatnak s lássa aztán Ausztria, miként szorult „kedvelt” Magyarországgal mind jobban keletre, ők egyszerűen fordulnak nyugatnak s ott is ottthon találják magukat. Ubi bene, ibi patria . . . Ez esetben, legalább, nem lesznek kénytelenek a barbar magyarokkal pacolatni s nem lesz még a birkának is beleszólasa, hogy le szabad-e csupasz bőréig nyírni a gyapját vagy sem? És nem fog előfordulni az a hallatlan skandalum, hogy e barbar nép egy fia, a provincia egy szultote dirigálja a cul-túr-nép bölcséit, a kik inkább, hogy sem e megaláztatást tovább túrkék, készek szelnek

bocsátani monarchiát, uralkodó-házat — lássák, mi lesz belőlük, náluk nélkül! . . .

S míg a fátylas-menet nagy dobja: az oratorok dictioznak, a magyar diákok és honatyák a Komlóban poharaznak: Giskra és Herbst kezét szorítanak s önelégült mosollyal vágnak egymásnak egyet szemükkel . . .

— Király ő felsége — mint a „P. Corr.” jelenti — tegnapelőtt délbén egy órákor egyidejűleg fogadta Tisza Kálmán miniszterelnököt és gr. Szapáry Gyulát. — Este 5 órákor minisztertanács volt, melyben az összes minisztereken kívül gr. Szapáry Gyula és báró Kemény Gábor államtitkár is részt vettek. A minisztertanács fél 8-ig tartott; 8 órákor gr. Andrassy Gyula jelent meg a miniszterelnökkel, kivel hosszasan tanácskozott. A fennbbiek is megerősítik azon biztos értesülésünket, hogy b. Kemény Gábor és gr. Szapáry miniszterekké fognak kinevezettni.

Külröld.

Az angol külügyi hivatal közli az afgán viszályra vonatkozó okmányokat. Eddig is meg volt győződve a világ, hogy a kabuli emirt Oroszország lázította föl Anglia ellen. Ez az okmánygyűjtemény pedig a bizonyosságok hosszú sorozatát foglalja magában, a melyek constatalják az orosz kormány celszándékeit. Az angol kormány ezen közleménye furcsa világításba helyezi az orosz diplomatiát. Nincsen itt hatalmi kérdéssről szó; az orosz kormány a sötétben csuszál, mint az éjjeli ragadozó állat. Kauffmann tábornok tetteiről nincs tudomása; esküdjözik, hogy a tábornok az emirnek üdvözléseket küld csak; midőn pedig már lángba borította az orosz missio Kabult, azt mondja, hogy most már minden rendben van, Oroszország ez idő szerint már nem elleneség Angliának. Az angol kormánynak ezen okmánygyűjteménye világosan illusztrálja, hogy mi az a perfidia és mennyit lehet építeni az orosz diplomatiára.

Konstantinápolyi erődtítéséről a Reuter-ügynökség jelenti nov. 29-ről: Konstantinápolyi kettős védvonalaának megerősítése gyorsan halad s ez erődtésekben 800 ágyú fog elhelyeztetni. A védművek „parallel vonalakban” épülnek, úgy hogy a második vonal uralkodik az elsőn, a harmadik a másodikon s így tovább. Az egyes művek futóárkai s a gyalogság fedezetére szolgáló sánczok által vannak összekötve. A béke, illetőleg a fegyverszünet megkötése óta 29 hajó érkezett Konstantinápolyba, nagyrészt Amerikából. megérkeva puskákkal és ágyúkkal s a török hadsereg ma teljessébben föl van fegyverezve, mint az orosz-török háború kezdetén.

A török-montenegrói viszonyról illetékes forrásból jelenti a párisi „Temps”, hogy az általában még most is olyan, a minő a congressus idejében volt, hogy Podgoricára még a törökök kezében van és a montenegróiak meggyőződése szerint az albánok nyugodtak volna, ha a törökök őket nem igaznák.

Az angolok vereségéről még csak a ennyi tudatás előttünk: A Pivarszorosnál lefolyt ütközetekben az afgánok elkeseredett ellentállást fejtettek ki. Az angol hadcsapatokat oly roppadt tüzelés fogadta, hogy több órai ütközet után is kénytelenek voltak visszahúzódní.

A „Times” ma érkezett száma a következő táviratokat közli:

Kurum erőd, nov. 29. Robetts tábornok tegnap egy lovascsapatával kémszemlét volt és három ellenséges ezredre s 12 ágyúra bukkant. A falvak köröskörül föl vannak perzselve, — Cope dandára tegnap a folyó jobb partjára ért. Egy röplő hadoszlop parancsot kapott, hogy holnap Powar felé nyomuljon.

Lahore, nov. 29. Browne tbk. tíz mért-földnyire terjedő kémszemlét tartott a Dsallabada vezető uton egész Hazarnavig, mely helyre a Kabul folyó partján fekszik. A Kurd-Kyber jó hadállásokat nyújt itt az angol csapatoknak.

Konstantinápolyból jelenti a Politische Correspondenz: Lobanoff herczeg megérkezett Drinápolyból, és ujra sürgette Szavfett pasát az orosz-török végleges szerződés aláírására. Lobanoff ez alkalommal kijelentette, hogy e szerződés aláírása után két hónapra hajlandó a csár kiüríteni a török területet, ambar a szerződés értelmében erre csak három hónap múlva köteles az orosz kormány. A fölkázadt kurdok vezérének testvérét Dárbekirbe küldötték a kurdok kibékítése végett. A

Dardanellák parancsnoka utasítást kapott, hogy a Lloyd társulat gőzseit a régi feltételek mellett éj-jel is bocsássa át a tengerészoroszon.

A francia köztársaság elnöke Beust gróft ünnepélyes kihallgatáson fogadta. Beust gróf következőleg szólította meg: Minthogy a császár és király, felséges uram engem a francia köztársaság rendkívüli fölhatalmazott nagykövétjévé kinevezni méltóztatott, van szerencsém excellentiának átnyújtani ama leveleket, melyek engem önöl igazolnak. Szerencsésnek tartom magam, hogy az a küldetésem van, Ausztria és Franciaország közt a létező jó viszonyt épségben föntartani és a baráti köteleket, melyek a két országot egyesítik, még szorosabbakká fűzni. Minden gondomat arra fogom fordítani, hogy ezt oly módon teljesítem, hogy uralkodóm bizalmát megérdemellem és excellentiádét és kormányádét megszerzezem.

A marsall így válaszolt: Boldog vagyok ön-től baráti nézeteket hallani, s hogy ön azok tolmácsa Franciaországban, mivel ön Ausztria császára bízta meg. Számíthat az ön közreműködésére és kormányoméra, hogy magas küldetésének teljesítése, melyet felséges uralkodója bízott önre, megkönnyíthessék.

Sir Ali levele az indiai alkirályhoz.

A kabuli emir levele, melyet India alkirályához intézett és a mely okot szolgáltatott az angol-afgán háborúra, a következőképen szól: Excellentiának a barátságos követség küldésére vonatkozó sürgönyét vettem Navab Gholam Hussein kán kezéből: a sürgöny czélját értem, de a Navab még nem is nyert kihallgatást és Excellentiád leveleit sem láttam, Mirza Habibullak kán szolgálomhoz czimzett tudósítás érkezett és fölolvastattam előtttem. Engem csodálkozásba és félelembe ejtett ez a levél, a mely fenyegetéssel szökött a jóhiszemű baráthoz, tele czivódással, de a mely állítólag mégis barátságos küldöttségre vonatkozik. Minthogy tehát ekképen erőszakkal jön, mi-csoda lehet az eredménye, haszna vagy czélja?

Azután még más három levél is érkezett ugyanaból a forrásból, ugyanolyan hangon írva és hivatalnokaimhoz intézve, s melyeket szintén olvastam. Eszerint néhány nap alatt több levél fordult meg szemem előtt, és egyikükben sem hiányzottak a nyers kifejezések és kemény szavak, véve az illem és udvariasság ellen, és hangukra nézve ellenkezők a barátság és a közhönséges társalgás utjával. Tekintettel arra a tényre, hogy ez idő szerint gyászszal és szomorúsággal sújtott a sors, és nagy bánat fogta el lelkemet (az emir fiának Abdullah Jánna halálát érti), a brit kormány hivatalnokához türelem és hallgatás illetet volna. Sziveskedjék Excellentiád fontolóra venni e nyers és lélektelen sietőséget, a melylyel az óhajtott czél és a conferentia helyét illetőleg kapkodtak, és azt is, hogy a kormány hivatalnokai szemrehányásokkal zavarták meg az értekezéseket és a hajlandóságot. Némi különbség van e közt s a barátság és a jó indulat igazi útja közt. A mi a tulsó kormány hivatalnokainak leveleit illeti, a melyeket küldöttek és az én hivatalnokaim kezei közt vannak, az utóbbiak korántsem akartak ellenségeskedést vagy ellenzéskedést mutatni a brit kormány iránt, sőt más hatalommal szemben sem óhajtlák az ellenségeskedést vagy viszályt; de ha valamely idegen hatalom ok nélkül és alaplatlanul elkeseredettséget mutat kormányom ellen, az úgy az isten kezébe és akaratára fog bízati. A szelt Navab Gholam Hussein, e sürgöny víróje, a brit kormány írásbeli utasításainak értelmében engedélyt kért a visszautazásra és meg is kapta azt.

ORSZÁGGYŰLÉS.

A Képviselőház decz 2-iki ülésében

Elnök bemutatja elnöki előterjesztését mindazon indítványokról, interpellációk, határozati és kérvényi javaslatokról, melyek f. év november 30-ig elintézetlenül maradtak. Az előterjesztés felolvasatik s megtekintés végett letétetik a ház irodájába.

Következik a kérvények folytatlagos tárgyalása.

Mednyánszky Árpád br. csodálkozik, hogy a kormánypárt tagjai a fuvarbírdelések kérdésében hallgatnak; pedig ezt sörémes ügynek tekint a közvélemény, s ezt védő okokkal kellene megnyugtanni. László ellenindítványára adja szavazát.

Mocsáry Lajos szerint a kormány súlyos törvényszegést követett el, s nagyon csodálja, hogy a kormánypárt ezt oly egykedvűséggel fogadja.

A kormánynak ugy kellett volna eljárni, hogy felszólítja vala a megyéket s bizonyára inkább czélt ér. Ehhez azonban alkotmányosság iránti érzék kell, mely nincs meg a kormányban. A vád alá helyezést sürgeti, mely teljesen indokoltva van.

Madarász József kérdi, hogy igazság-e az, hogy a foglalásban csupán a magyar monarchia népei zsaroltassanak s nem egyuttal az osztrák monarchia népei is.

Több szőlő nem lévén följegyezve, az előadó Vécsey Tamás emel szót, czáfolvá az ellenzéki szőlők felhozott érveit, melyeket a fuvarozás törvénytelensége mellett felhordtak.

Simonyi Lajos br. a kormány mentességét, hogy önként vállalkozókat nem kapott, nem fogadhatja el és még csak azt jegyzi meg, hogy a nemzet nagylelkűségére történő hivatkozás sem járt volna sikerrel, mert a nemzet a kormány politikáját helyteleníti s rosszallotta.

A vita be lévén fejezve, felolvastatnak a bizottsági vélemény és az ellenindítványok, mire elnök fölteszi a kérdést: elfogadja-e a ház a bizottsági javaslatot?

A ház nagy többsége elfogadja. Következik Pestmegye kérvénye, melyben nem csak a kirendelt előfogatok miatt, hanem a megye alispánjának hivatalától felfüggesztése miatt is a honvédelmi minisztert s a főispánnak hiteles hatalommal lett felruházása miatt a miniszterium ban részt vett minisztereket felelősségre vonatni kéri.

Vécsey Tamás előadó a kérvényi bizottság véleményét terjeszti elő, mely szerint, minthogy az állam veszélyeztetett érdeke forgott fenn, a felelősségre való vonás esetét nem látja indokoltva.

Szendé Béla az intézkedési kérdést röviden kívánja elmondani. Az állam veszélyeztetett érdekeiből meghagyta Pestmegyének, hogy 500 előfogatot rendeljen ki. Az alispán azt válaszolta, hogy nem érzi magát illetékesnek e rendelet fogantatására és hogy a néhány nap múlva egybeülő megyei közgyűlés elé fogja terjeszteni. Ekkor szóló a törvényekre hivatkozva, újabb utasítást az alispánt, mert nem tűrhet, hogy az egyes akaratában gátot találjon és elrendelte a törvény alapján az alispán felfüggesztését. A megyei fegyelmi bizottság azután itélt benne, s itéletét a belügyminiszter helybenhagyta. A ház most hozott határozatával elismerte a rendelet szükségességét s így az alispán felfüggesztése is indokoltva van.

Mocsáry Lajos e kérdést is súlyos törvényesítésnek tekinti. Nem indítványoz vád alá helyezést, hanem benyújt határozati javaslatot, melyben kimondatni kívánja, hogy a miniszterium eljárása rosszaltatik és a törvényhez való szigorú ragaszkodásra utasítatik.

Kiss Albert pártolja a határozati javaslatot.

Vécsey Tamás előadó újból ajánlja elfogagását a kérvényi bizottság véleményének, mire az elnök szavazásra bocsátja azt. A többség elfogadja.

Ezzel elintéztetek mindazok a kérvények, melyek a fuvarozásra nézve vagy az alispán felfüggesztésére vonatkoztak.

A kérvények 4-ik sorjegyzkében foglalt ama kérvényekre nézve, melyek azt kéri, hogy az illetékes adókövetelések után járó késedelmi kamatok a 8%-os kamatmértékét meg ne haladják, a kérvényi bizottság véleménye az, hogy a pénzügyminiszternek adassanak ki tanulmányozás végett.

Madarász József a bizottság véleményét még ezzel kívánja megtoldatni „és azzal a czálal, hogy ez úgy szabályozása iránt törvényjavaslatát a képviselőháznak még ez ülészek alatt terjeszse elő.”

A ház többsége Madarász pótlékindítványát elfogadta. (Élénk éljenzés a szűlő balom.)

Több törvényhatóság ama kérelmét, hogy az illetékes szabás és behajtás körüli viszálsékok orvosoltassanak, a bizottság kiadatni véli a pénzügyminiszternek tanulmányozás végett. Elfogadtatik.

A dunántúli belv. hitvallásu egyház kéri, hogy a véderőről szóló 1868. 40 t.-cz. a néptanítók védőkötelezettségeiránt módosíttassék. A kérvényi bizottság tanulmányozás végett a véderő bizottságnak kívánja kiadatni, mely a trónbeszéd által érintett véderő javaslatot lesz hivatva tárgyalni.

A többség a kérvényi bizottság véleményét fogadja el.

Az elnök jelenti, hogy Szlávy József, a magyar delegáció elnöke, azon óhaját fejezte ki a ház elnöksége előtt, hogy miután a legközelebb következő napokban a delegáció nyilvános

üléseket kíván tartani, a képviselőház a legközelebbi 3, esetleg 4 napon át ne tartson ülést.

Tisza Kálmán miniszterelnök: T. ház! Nekem részemről a delegáció elnöke által kifejezett kérelem ellen nincs kifogásom, és azt hiszem, ha kimondjuk is, hogy nem fogunk 3-4 napon át ülést tartani, mégis, ha az okvetlen szükség kívánna, hogy előbb is tartassék ülés, akkor módja lesz az elnöknek az ülést összehívni. (Helyeslés.)

Elnök: Tehát kimondhatom, hogy a következő 3, esetleg 4 napon a képviselőház ülést nem fog tartani, azon eset kivételével, ha a szükség igényel, mely esetben az ülés a szokott módon fog kihirdettni.

Apponyi Albert gróf az utolsó ülésen Irányi Dániel fölszólalására, hogy mikorra fog a berlini szerződés tárgyalása napirendre tétetni, a miniszterelnök ugy nyilatkozott, hogy a legközelebbi napokban ez iránt a házában a kormány véleményét elő fogja adni. Mivel azonban most elhatározatokat, hogy a ház 3, esetleg 4 napon ülést nem tart, tart attól, hogy azon terminus, mely alatt a miniszterelnök is nyilatkozatot ígért, nagyon hosszúra fog húzódni, annál inkább tart ettől, mert azt hiszi, hogy a ház napirendjére kitűztetni szándékozott tárgyat nagyon szoros összefüggésben áll oly tárgyakkal, a melyek a delegációban előfordulni fognak. Ezért nagyon lekötelezné őt a miniszterelnök, ha ez iránti nyilatkozatát, a mennyiben a kormány erre nézve már megállapodásra jutott, a mai ülésben volna szives előadni; mindenesetre pedig oly időben, hogy a delegációban és a képviselőháznak rokon tárgyakra vonatkozó működését alkotmányunk szelleme által kívánt egymásutánba és harmóniába hozni lehessen.

Tisza Kálmán miniszterelnök: T. ház! A nélkül, hogy az indokoláshoz, melylyel a t. képviselő ur felszólalását berekesztette, — szólnék, bátor vagyok megjegyezni, először azt, hogy mivel szombat jelenettem, hogy néhány nap alatt fogok nyilatkozni, azt hiszem, még mulasztást nem követtem el. Egyébiránt örülök, hogy könnyen módomba áll a t. képviselő urat lekötelezni, a mennyiben nyilvánítom, hogy a legközelebbi ülésben nyilatkozni fogok. (Helyeslés.)

Az ülés 2 órákor véget ért.

Delegációkból.

A magyar delegáció tegnapelőtti ülésében az albizottságok jelentéseit közül a pénzügyi zárszámadási és tengerészeti albizottságokét intézte el. Tulajdonképi vita csak a tengerészeti költségvetésnek az új citadellahajó építésére vonatkozó tételéről keletkezett. Az e czélra előirányzott 300.000 forintot Ernusz Kelemen töröltetni kívánta. A telt gróf Karácsonyi Guido, gróf Zichy Viktor, és a tengerészeti osztály képviselői, Gál sorhajó-hadnagy ur védelmezték; az utóbbi egy nagyon talpra esett beszédben, melynek Tegetthoff tengeragrya való visszaemlékezései Szécsen gróft rögtön egy tengerészeti enquete-bizottság kiküldését czélzó indítvány tételére birták. — A tegnapi ülésben a hadügyi költségvetés került napirendre; s azután még a külügyi költségvetés lesz elintézendő.

A magyar delegáció külügyi albizottsága tegnapelőtt este ülést tartott, melyben előbb elhatározatott, hogy a „rendelkezési alap” 440.000 forinttal megszavazása ajánlássék. Ezután a dr. Falk Miksa előadó által kidolgozott, a külügyminiszter 1879-ki költségvetésére, a boszniai menekült kiadásaira, egy póthitelre és báró Schwarz-Senborn nyugdíjára vonatkozó jelentések hitelesítették. Az 1879-ki költségvetésre vonatkozó jelentés csak egy rövid általános bevezetéssel bir.

Az osztrák delegáció költségvetési bizottsága tegnapelőtti ülésében tárgyalta az 1879. évi rendkívüli hadi szükségleteiről szóló javaslatot.

Herbst referálja e javaslatot. Minthogy ez az előterjesztés összefüggésben áll az 1878-iki póthittel, mert költségeket kíván az occupatióra, nem ajánlja elfogadását. De a megszállott területen levő csapatok iránt való tekintetből átalány megszavazását kéri, természetesen számadás mellett. Az előadó tehát a következő indítványt terjeszti elő:

„Határozza el a delegáció, hogy nem erőszakkal a javaslat tárgyalásába, mely Bosznia és Hercegovina megszállására az 1879. évben szükséges rendkívüli hadi költségeket terjeszti elő alkotmányos eljárás végett, a Boszniában és Hercegovinában levő csapatok szükségletének fódzására, az 1879. évre mint rendkívüli hadi alapot 15

millió frtot szavaz meg; az ezenfelül esetleg szükséges összegre idejében kikérendő az alkotmányos beleegyezése.

Bylandt közös hadügyminiszter azzal menti az előterjesztés hiányosságát, hogy a részletezés föltüntetné a csapatok számát és elhelyezését, a mi katonai szempontból nem tanácsos. Az általános megszavazásába beleegyeznek 6 is, de az indítványozott összeget nagyon kicsinynek találja.

Ceschi 20 milliónyi általános megszavazását ajánlja.

Először Herbst indítványát bocsátották szavazás alá az összeg nagyságának kihagyásával; ez indítványt egyhangulag elfogadták. Ezután Ceschi javaslata fölött szavaztak, mely szerint 20 millió lenne megajánlandó; e javaslatot valamennyi szóval 7 ellenében elvetették, és így Herbst indítványa értelmében 15 milliónyi általános szavaztak meg.

Ezután áttértek a napirend másik tárgyára, Schaup jelentése általános részének tárgyalására, mely a külügyminisztérium politikájáról szól. E fölött igen hosszu vita fejlődött ki. Szavazás alkalmával 10 szóval 8 ellenében elvetették a jelentésnek pontonként leendő tárgyalását és 12 szavazattal 6 ellenében in toto elfogadták a jelentést.

Ezzel bezárták az ülést.

Gr. Andrássy Gyula exposéja.

(Vége.)

Áttérhetek most a harmadik kérdésre: hogy ha az occupatio kikerülhetlen volt, nem volt-e lehetséges azt kedvezőbb politikai feltételek közt, előbb vagy utóbb vinni keresztül?

A válasz erre egyszerű:

Olyan lépést, mely noha Európa érdekében is szükséges volt, mégis első sorban a magunk érdekeinek védelmét szolgálta, európai megbízás alapján sikerült végrehajtani. E megbízás egyhangú volt. Egyetlen hatalom nem szegült ellene, még az sem, melynek területét el kellett foglalnunk.

Ha Anglia, mely mindenekelőtt Törökország életképességét kívánta annak új határai között fenntartani, a mandatumot indítványozta az Oroszországnak ellent nem mondván, ha Németország ez indítványt támogatta és Franciaország azzal egyetértett, — ha végül Olaszország e rendszabály szükségét az európai béke szempontjából beismerte s Törökország belátván, hogy az ő helyesen felfogott érdekében is fekszik, annak eljelen nem szegült: világos, hogy az európai hatalmak nézetegysége egyetlen kérdésben sem volt oly szembetűnő, mint éppen e kérdésben — s szerénytelenség nélkül állíthatom, hogy a lépés politikai előzményei ellen alapos kifogás nem tehető.

De vajon ezen nézetegységet cselekvési szabadságunk rovására hoztuk-e létre, más európai érdekek földelése árán? Tán ezen megbízás, mint azt annyiszor állították, lecsatoltnak tekinthető-e, melyért más, fontosabb célokról lemondott a monarchia?

Nem. E helyen nem bocsátkozom a berlini szerződés részleteibe. A tanácskozással jegyzőkönyvei az önk kezét közt vannak. Ezekből meggyőződhetünk mindenki, hogy sem cselekvési szabadságunkat le nem kötöttük, sem európai érdeket föl nem adtunk, sem ellenséget nem szerezünk.

Hozzá kell még tennem, hogy sikerült az occupatio szükségét nemcsak a nagyhatalmakkal, hanem azon országokkal is megértetnünk, melyek európai tekinteteknek kevésbé hozzáférhetők s melyek nemzeti szenvedély által félrevezetve, könnyen rábíráthatók volna magukat, hogy földadatunk végrehajtása elő akadályokat gördítsenek.

Daczára az ellenállásnak, melyre hadaink Boszniában találtak, Szerbia és Montenegró magatartása mindvégig őszinte és szabatos volt. A két ország ezzel csak saját érdekének szolgált. De a kormány mindenesetre hivatkozhatik arra, hogy az ő sokat megtámadott politikájának sikerült az országokkal megértetni, hogy a velünk való barátságos viszony valódi érdekükben fekszik.

A kormány egyáltalán azt hiszi, hogy politikai tekintetben megtette kötelességét, midőn sikerült a monarchia haderejét oly körülmények között sikra állítani, hogy annak küllenséggel hadi ereje nem állotta útját.

Az oly vádra, mely a fölkelésért a kormányt teszi felelőssé, röviden csak azt válaszolom, hogy a boszniai lakosság egy részének vádagságért és fanatizmusáért az osztrák-magyar kormányt vádolni lehetne ugyan néhány esztendővel az occupatio után; de hogy azt már az occupatio előtt sikerült legyen elűntetni, mégis kissé túlságos követelés.

Vannak, a kik azt hiszik, hogy az occupatiót, ha már szükséges volt előbb, s vannak, a kik úgy vélekednek, hogy később kellett volna fogadtatni. Ezekkel szemben könnyű kimutatni, hogy sem korábban, sem később nem lehetett a foglalást végrehajtani.

Nem lehetett korábban, mert akkor európai megbízás nélkül kellett volna Boszniába indulnunk. Már pedig ily módon eszközölve e rendszabály, nemcsak Törökországgal, nemcsak a szomszédos országokkal hoztunk volna összeütközésbe, de európai complicitásba is döntöttünk volna, s mi a

legnagyobb hiba lett volna: maga a foglalás eredeti céljával, hogy t. i. Törökországot új határain belül életképesse tegye, ellenkezőleg jeladás lett volna Törökország megsemmisítésére.

De később sem történtbe a megszállás, mert a fejlődő ellenállás kezdettől fogva nemcsak mi ellenünk, hanem a porta ellen is volt irányozva. A portának pedig a rend helyreállítására nem levén sem tekintélye, sem hatalma, az ő fölépése által a mozgalom nem csillapodott volna, de igen is, a mi késedelmezésünk által időt nyert volna arra, hogy szervezett és tervszerű háborúvá nőjje ki magát.

Ha mindezeknél fogva világos, hogy a mi csak lehetett, az occupatio szükségét kerülni komolyan iparkodtunk; — hogy a mandatum európai, valamint osztrák-magyar szempontból elkerülhetetlen szükség volt; hogy annak visszautasítása még sokkal nagyobb veszélyeknek és áldozatoknak tette volna ki a monarchiát; hogy végre annak fogadtatása sem kedvezőbb politikai feltételek alatt, sem alkalmasabb időben nem volt lehetséges: akkor a hozott pénzátvétel nagyságát nem lehet tisztán nemzetgazdasági szempontból megítélni.

Megvallom, hogy e pont tárgyalása a legnehezebb. Nem tagadom, hogy reméltem, miszerint kisebbek lesznek a megszállás költségei. Nem lehet mélyen nem sajnálnom, hogy e reményben csalókoztam.

Én is, miniszterársaim is minden lehetőt megtettünk, hogy e terhek túlságos mérvet ne öltsenek. Hogy számos külön a megszállás előkészületeinek elgátoltsága miatt különösen engem vádolt, s e tekintetben a legbátrabb koholmányokat terjesztette, az éppen onnan eredhet, hogy mindent elkövettem, miszerint a delegatiók által megszavazott összegben, a költség túl ne menjen. Igaz, hogy ebben csalókoztam. De nem habozom kijelenteni, hogy abban az esetben is, ha a szükséges áldozatok egész nagyságát pontosan tudhatam volna előre, egyebet nem tanácsolhattam volna, mint a mit tettem és tanácsoltam.

Nem akarom az általunk hozott pénz- és véráldozatokat Oroszországgal összehasonlítani. Csak azt kérde, a szomszédunkban levő kisebb államok, Szerbia, Montenegró és Görögország kevesebbet áldoztak-e arra, hogy a keleti kérdés megoldásánál szavuk legyen, mint Ausztria-Magyarországot? Angolország nem hozott-e jelentékeny áldozatokat, és nem hoz-e még most is? És lehet-e állítani, hogy mindezen államok érdekei már most biztosítva vannak? Lehet-e a ily viszonyok közt várni és követelni, hogy a mi monarchiánk, mely fekvésénél fogva a keleti kérdésben nincs kevésbé érdekeltve, mint amaz államok bármelyike, — e monarchia, mely az egész háboru alatt egy katonát sem állított fel és egy forintot sem költött hadi célokra, hogy a mi monarchiánk az egyetlen állam legyen, melynek a béke keresztülvitelénél semmi áldozatot ne kelljen hozni?

Igen uraim, a terhek, melyeket elvállaltunk, kétszer annyit tesznek, mint a mennyit a delegatiók a véderő kifejtésének esetére megszavaztak. De nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy felét sem teszik annak, a mibe a hadsereg egyszerű mozgósítása került volna — az első hónap alatt.

S kérde: ha oly időben, midőn az egész Balkán háboruban lángolt s minden szomszéd állam abban részt vett, a kormány, az akkor általános nyugtalanságnak engedve s felelősségének terhe alatt, melyet a boni sajtó egy része nem éppen könnyített, a hadsereg mozgósítását kívánta volna: kinek lett volna bátorsága azt megtagadni?

Az ily eljárás pillanatnyilag sok vádat és szemrehányást elhárított volna a kormánytól, annak igen erőlyes színe lett volna, — de sem politikai, sem pénzügyi tekintetben azt nem lehetett volna lelkiismeretünkkel megegyeztetni.

Mert az ily eljárás, ha csak hadifölvonulásra szorítkozik is, legalább háromszoros költségbe került volna, — ha pedig háborúra talál vezetni, pénzügyeink teljes romlására, politikailag ellenben, semmi esetre jobb eredményre, mint a mit a congressuson értünk el, nem vezetett volna, ama két tartomány elfoglalását pedig semmiképpen nem tette volna kikerülhetővé.

A dolog e szerint így áll:

Ha a megbízás elfogadása az európai hatalmak megegyező nézete szerint egyetlen eszköz volt Törökországot legalább új alakjában fentartani; ha másrészt a megszállás az egyetlen mód volt arra, hogy egy forradalmi irányú panelav alakulás elkerültesse, hogy a területi változások által megzavart tekintélyünk a keleten helyreállítás s a san-stefanoi alku által elzáró keleti közlekedésünk biztosításáért, ha egy szóval alternatíva állt előttünk, hogy vagy két dolgot elve-szítsünk — t. i. Dalmatiát és állásunkat a Keleten — vagy egyet nyeljünk, t. i. egy új poszt-t a Balkán-félszigeten: akkor az áldozatokat, melyeket e földadat a monarchiára ró, lehet ugyan igen súlyosnak találni, de semmi esetre nem lehet az évi előirányzatok szempontjából megítélni.

Ezzel befejezem az occupatio tárgyalását, egy politikai, mint pénzügyi szempontból. Úgy vélem, hogy e kérdést legelőször helyen és legbátrab-ban kell megvilágítani, mert az foglalásunk

leginkább a közelemény, s mert a kormány előterjesztésével a legszorosabb összefüggésben áll. De e kérdés voltaképpen csakis részlete az egésznek — s a miről önk ma itélni hivatva vannak, a kormány keleti politikájának összessége, a mit az a congressus határozataiban nyilvánul.

Noha a pillanat a kormányra nézve nem kedvező, a mennyiben eddig a politikának csak terhei érezhetők, míg az eredmény csakis a béke keresztülvitele után fog teljesen kiderülni, még sincs kifogásom az ellen, hogy összes hivatalos működésünk fölött a berlini congressus eredménye után ítéljenek.

Hogy ezt tehessék, anélkül, hogy minden egyes stadiumot föl kellene sorolnom, csak két helyzetet konstátálók: azt, melyben a monarchiát hivatalba léptemkor találtam, s azt, melyben azt kifelé ma találjuk.

Soha sem jutott eszembe s ma sincs szándékom, elődöm eljárásán kritikát gyakorolni s abból csinálni tökélet a magam javára. Nincs fonákabb dolog, mint ha az orvos arra hivatkozik, hogy elődje rosszul kezelte a beteget. Én ellenkezőleg konstátálom, hogy hivatalbeli elődöm alatt a monarchia egy igen nagy lépést tett az 1866. évi válságból való földülés tekintetében, s hogy a kigyógyulás várható gyorsasággal állott be.

A mi azonban a monarchia külhelyzetét illeti, azt egy oly tény jellemezte, melyben elődöm csak oly ártatlan volt, mint én vagyok, s melyet ő maga egy találó szóval fejezett ki: Európa nem létezett, s a monarchia teljesen izolált helyzetben találta magát.

Hogy milyen a monarchia mai helyzete kifelé, arról nem kell részletes előadást tartanom: elégnek tartom a berlini szerződés előterjesztését.

Magam konstátálom, hogy a monarchia azon állásában, melyet a congressuson elfoglalt, hét éves működésünk főeredményét találjuk.

Ha ezen eredmény a monarchiára nézve rosznak mondható, akkor nem érdemes magamat bármely részlet miatt a felhozott vádak ellenében védelmezni.

A veszély, mely Európa békéjét és a mi érdekeinket fenyegette, a keleti háboru eredményeiben rejtett, melyek a san-stefanoi előzetes békében jutottak kifejezésre. E béke módosítása képezte a berlini congressus feladatát.

A san-stefanoi béke szerzői maguk is belátván, hogy Törökország helyébe nincs mit tenniök, Törökországot meghagyták ugyan, de oly alakban, mely azt életképtelenné tette volna. A san-stefanoi béke ezenkívül a fenálló szerződésekkal ellenkezőleg egyoldalú tények által a keletre egy új alakulást octroyált és ezzel egy nagy, talán általános európai háboru magvát hintette el.

A tisztelt bizottság máj. 29-én tartott ülésében volt szerencsém ezekkel szemben egy interpellációra válaszolva, hogy melyek a kormány által a congressuson főleg szemmel tartott érdekek, — két pontot kiemelni:

először, hogy a mi a háborura következik, a béke legyen, nem pedig oly állapot, mely új bonyodalmak magvait rejtene magában;

másodszor, hogy a mit a béke a török birtokában hagy, a fenállás kelleivel bírjon.

Mindkét szempont a berlini szerződésben meg van szabva.

Hogy az egész Európa által óhajtott béke a marandóság lehetőségét bírja, a congressus mindent el akart kerülni, a mi a győztes fél érzelmeit sérthette volna; — iparkodott fulánkot nem hagyni hátra, mely új összeütközéseket okozhatott volna.

Oroszország nagy súlyt helyezett arra, hogy a részéről hozott nagy áldozatok s a kiküzdött győzelmek után, a krimi háboruban elvesztett területet visszanyerje. A congressus erre való tekintettel Bessarabia visszacsatolásába belenyugodott.

Oroszország ismételve kijelentette, hogy az általa viselt háborunak célját a keresztények sorának javítása képezi. A congressus nemcsak, hogy egy új önálló, noha hűbéres Bulgária alkotását helybenhagyta, hanem Rumiának is keresztény kormányzat biztosított és bizottságot rendelt ki, mely ezen és más török tartományok számára egy új közigazgatási rendszert dolgozzon ki, hogy európai ellenőrzés mellett, a keresztények minden visszaélés és erőszak ellen megoltalmazassanak.

Oroszország hadi kárpótulásul néhány ázsiai terület hozzácsatolását óhajtotta; ezen kíváncsi is a szükségességek miatt módosításokkal ráállott a congressus és vele az első sorban érdekel Angolország.

De a mi a congressus a győztes érzelmeit tekintetbe vette, meg kelle óvnia Európa jogait is. Az európai béke érdekében nem lehetett abban megnyugodni, hogy fenálló szerződések a tervszerű erő által megszűnjének, s azok helyébe egyoldalul octroyált új alakítások lépjenek.

A congressusnak tehát fel kellett állítania az elvet — s azt érvényre is hozta — hogy az európai szerződéseken tett változtatások csak akkor érvényesek, ha abba a hatalmak beleegyeznek.

A török uralomnak megmaradt birtok a fenállás lehetőségével bírjon, s hogy újonnan megjelölt határai közt meglegyen benne az életképesség, melytől a san-stefanoi béke megfosztotta.

E szempontból a congressus azon országoknak nagy részét, melyekről a san-stefanoi békében Törökország maga lemondott, — még pedig az átengedett területnek harmadrészét — Törökországnak visszazadta. Bulgária határai a zsófia körület kivételével Balkán vonalára szorították; a san-stefanoi békében a tengerig menő Bulgaria által ketté szakított török birtok ez által egy kormányzati és katonailag tartható egésszé alakított. Így Törökország az új alakulások visszahatása ellen támaszt nyert és Konstantinápoly birtoka, melyet a san-stefanoi béke kérdésessé tett, biztosított.

Igaz, hogy mind ennek Európa csak alap-feltételeit bírta megadni; a kimenetel utólagosan a török nép életképességétől és vezérférfiainak belátásától függ. De a congressus megtette a magáét, a mennyiben Törökországnak a létezés lehetőségét visszaadta. A feladat hátralevő része Európára nézve az, hogy örökdíjként, miszerint az európai megállapodásokat mindenik föl megtartja.

Ez a congressus műve — európai szempontból. Meg van már eddig is azon érdeme, hogy az európai békét fenntartotta, hogy Törökországnak a fennmaradás lehetőségét megadta.

De a berlini béke nemcsak európai, hanem specialis osztrák-magyar érdekeket is tárgyalt; s kérdeheti valaki: vajon méltányoltattak és érvényesítették-e ott ezen specialis érdekek s mily módon és mértékben?

Azt hiszem, e kérdésre világosan megfelelnek a congressus határozmányai.

A san-stefanoi béke Szerbia és Montenegró számára területi nagybővödést állapított meg. E nagybővödés iránya és mérvé minden más hatalomra nézve másodrangú kérdés volt: de nekünk abban legfontosabb politikai, katonai és kereskedelmi érdekeink veszélyeztetését kelle látnunk.

A congressus mind ezen érdekeket a legkomolyabban számba vette.

Szerbia megnagyobbítását Novibazar és Mitrovicza felől keletnek, Bulgáriának fordította, a hol az stratégia és kereskedelmi körünket nem érinti.

Hasonló tekintetből megszorította Montenegrónak szánt kiterjesztését.

A Szerbia és Montenegrót elválasztó közt, melyet a san-stefanoi béke oly szűkre szorított, hogy abban monarchiánk elzárását lehetett látni a keletől, a congressus jelentékenyen kiterjesztette.

Az így nyert tért Törökországnak visszaadta, de egyezsmind nekünk is az új állapot fenntartása és közlekedési vonalaink biztosítása céljából megadta a jogot, hogy ott utakat építsünk s helyőrségeket tarthassunk.

A Montenegrónak szánt tenger melléket a congressus Antivarira szorította; ellenben Spizza kikötőjét nekünk adta át. Montenegrónak hadihajók tartását nem engedte meg, a tenger mellékben meglevő erődítmények lerontását elrendelte, újak építését kizárta, a montenegrói kereskedelmi zászlót a miénk oltalma alá helyezte, tengeri rendőri törvényeink érvényét Montenegróra kiterjesztette, s végül megadta nekünk a jogot, a montenegrói tenger melléket át vasutat és országutakat építtetni.

A congressus továbbá fenntartotta mindazon jogainkat, melyekre kereskedelmünk és közlekedésünk érdekében a keleten szert tettünk. Bulgáriát úgy mint Szerbiát világosan lekötö mindazon kötelezettségek elismerésére és megtartására, melyeket e tekintetben a Porta velünk szemben elvállalt.

A congressus végre elismerte a Duna szabadságát, fenntartotta az európai Duna-bizottságot, de ezenkívül tekintettel azon kiváló fontosságra, melylyel a folyó monarchiánkra nézve bír, a Vaskapu szabályozásának kivételével kizárólag Ausztria-Magyarországot bízta meg.

Ez fővonásaiban a berlini congressus műve, a mennyiben egyenesen ráunk vonatkozik. Minden érdekeink, úgy politikai, mint anyagi érdekeink, európai szentesítést nyertek: a szerződés határozmányai által európai érdekeknek lettek azok elismervé.

Az összes kérdések közül, melyek tárgyalás alá kerültek, a legteljesebb összehangoltságnak mutatkozt, melyekben osztrák-magyar érdekek voltak érintve.

Midőn a hatalmak Bosznia és Herzegovina megszállását és kormányzását reánk bízta, nemcsak keleti állásunk legitimitását ismerték el: határozataik által világosan kijelentették azt is, hogy egy nagy és erős osztrák-magyar monarchia európai szükség s hogy e birodalom éppen mert támadó vagy terjeszkedő politikát nem követhet és követni nem akar, természetesen missiójának végrehajtásában Európa bizalmára és támogatására számíthat.

Az alapföltétel azonban, mely nélkül a szerződés végrehajtása nem volt képzelhető, Bosznia és Herzegovina megszállása volt.

E lépés elkerülhetetlen volt a czélból, hogy Törökországot új határai közt fenntartani egyáltalán lehető legyen; de szintoly szükséges volt azon esetre, ha ez — a mit nem remélünk — becsoroglyulás folytán nem találna sikerül, — mert

ez esetben Bosznia és Herzegovina azon védelmi állás, melyre szükségünk van, politikai és anyagi érdekeink oly védelmére, mely ne kényszerítsen bennünket kalandos politika esélyeinek tenni kis monarchiát.

Szemére vetették a kormányt, hogy elhagyta a hagyományos ausztriai politika útját. Nem hiszem, hogy e szemrehányás alapos lenne. A politika, melyet mi követtünk, jó osztrák hagyományon, jó magyar tradíción alapszik: Savoyai Jendó hagyománya az és a Hunyadiak Magyarországon, csak azzal a különbséggel, hogy ama hősök fegyverei Törökország megsemmisítésére voltak irányozva, míg ma, a hatalmi viszonyok változtatával, ugyanazon ut, mely a mi érdekeink oltalmára szükséges volt, egyszerűsödött az egyetlen mód arra, hogy Törökország jelen állományában fennmaradjon.

Hogy mindezek után az én politikám jelszava nem lehet más, mint a berlini szerződés végrehajtása a magunk és mások részéről, az magától értetődik.

Önök előtt, uraim, két út nyílik: az egyik elfoglalni és kihasználni a politikai állást, melyet a berlini béke nekünk adott, hogy az európai hatalmak kezét fogva a szerződés végrehajtását biztosítsuk, másrészt pedig a kereskedelmi és forgalmi tért, melyet a berlini szerződés nekünk biztosított, monarchiánk és a határozatok javára értékesíteni.

A másik: kijelenteni, hogy a monarchia azon politikai és pénzügyi feladatokkal, melyekkel föl nem tartoztatható események, szembe állítottak, meg nem bír, és azokat magára vállalni nem akarja.

Sokkal nagyobb véleményem van az önök hazafiságáról, semhogy az áldozatok nagyságadaczára kétkedjem benne, hogy önök pártkülönbség nélkül meg fogják tenni azt, a mit a monarchia java, érdekei, jövője megkövetel.

Még csak egyet kívánok megjegyezni. Küldöttem meggyőződésem egész hevével a politikaiért, de nem a miniszterért. S ha arra kértem önöket, hogy a külügyi minisztérium költségvetését napirendre tűzzék, ezt azért tettem, mert úgy véltem, hogy ez nyújthat leginkább alkalmat arra, hogy a miniszter fölötti itélet a politika fölötti itélettel elválasszassék.

Hogy a kormány politikája helyes volt-e vagy nem, ennek megítélése az önök elhatározásától függ. Én csak s a szabad én kíváncsi tartani arra, hogy különbséget lehessen tenni az ügy és a személy között, s bármely formában történjék is az eldöntés, abban előre megnyugszom.

B E L F Ö L D.

(Az égi és földi közigazgatás.)

Háromszék, nov. 30.

Téli időszezon kezdetén vagyunk s én vidám derült ég alatt, csaknem tavaszi enyhe légben írom leveletem. Körös-körül dús évelésséggel habzik a gazdag őszi vetés, távolról szág meg szág hangon szólnak a még jóízűen legelőző marhák kolompjai, könnyű ruhában jön-megy a munkás nép aprója nagyja, mind által közlőntvén egymást, hogy ilyen szép hosszú őszi nem értünk többet. A nagy isten közigazgatása rendben van.

Fájdalom! nem mondhatjuk ezt a világi közigazgatásról. A népek életének bomlodozó jelenlétének, háborúk, népdőlőklések, királyok elleni merénylétek; hazánk politikai életének nagyon terhesedő viszonyai, reménytelen kilátások jövőre, táj- és párttorzalkodások, aggasztó pénzbakok a komor fölött is sötétebb kilátást mutatnak. S csaknem ilyen borult és komor megéynk kinézése is e tekintetben. A difteritis még folytonosan garázdálkodik a pusztító dúlása nyomán egy-egy község — mint pl. N.-Borosnyó — nyílt temetővé lett. Midőn az isten garabonvált állítja az érette annyit izzadott munkás népet, csaknem minden éjjel hol itt, hol amott rémos pirosító fény tőri meg az éjszakai sötétséget s rázza fel és nyugtatja a nyugalmat keresőket. Még ez sem elég: most már templomok kirablása jött napirendre s botránkoztatja és bosszantja a rendet szerető s erkölcsi érzékkel bíró lelket.

Nagy fájdalommal mondom, de könyvtelen vagyok kimondani nyíltan, hogy mindezen elszomorító jelenségek első okát a gondolkozó ember azt találja, hogy közigazgatásunk nincs rendben, vagyis a mi közigazgatásunk nem a mi népünk értelmi és erkölcsi fejlettségéhez van mérve.

Az a szelid, zajtalan, egészen humanus közigazgatás, a mi nálunk gyakorlatban van, jó egy teljesen értelmes, kötelességeit helyesen felfogott s készséggel teljesítő, a mellett becsülettel, igazság szerető, törvényt tisztelő, erkölcsös nép számára; de mi még az ilyen állapottól hol vagyunk? Nálunk ha az egymást agyba főbe verőket egy embereséggel hangon tartott békéltető atyai intészel elbocsátják, a gyümölcs-lopókat egy napra bezárják, a gazdátja ellen fejszéval támadó cselédtet lezsidják s azzal elbocsátják, a rendeleteknek nem engedelmességet szépen elhallgatják, stb. stb. mind ilyen forma eljárással nem egyebet érnek el, mint azt, hogy a vakmerő és megátalkodott gonoszok száma napról-napra szaporodik, kihágások, törvénytelenes macakosságok, erkölcsatlenségek, bűnök aradnak indulnak s ha az ilyen áradás féket vezet majd, rombol minden jót utjában, s pusztító nyol-

